QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARIGA BO‘LGAN TALAB VA TAKLIF O‘RTASIDAGI MUNOSABAT HOLATI TAHLILI

Utepbergenov Asamatdiyn Abdraxmanovich
Qoraqalpoq davlat universiteti iqtisodiyot kafedrasi tayanch doktoranti

Annotatsiya: *Qishloq xo‘jaligida mahsulot yetishtirish davomida yuzaga keladigan mahsulotlar yo‘qotilishi darajasi va Qoraqalpog‘iston Respublikasida aholini asosiy turdagi oziq-ovqat mahsulotlariga talab va taklif o‘rtasidagi munosabat holati ochib beradi.*

Kalit so‘zlar. *Korxona, rejalashtirish, xavf-xatar, mahsulotlar, respondent, oziq-ovqat, talab va taklif, aholi, tonna, qishloq xo‘jaligi.*

Iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ko‘zlangan masalalarida uni bajarayotgan korxona maqsadga erisha olmasa, bu yuqori organlarning rejalashtirishdagi xatosi bilan emas, balki shu korxonaning rejalashtirishdagi kamchiliklari tufayli sodir bo‘ladi, deb hisoblanadi [1]. Shu nuqtai nazardan yondoshilganida rejalar qanchalik puxta ishlangan bo‘lsa, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi uchun xavf-xatar shunchalik kam bo‘ladi. Shunday qilib, ilmiy asoslangan rejalashtirish – bu xavf-xatarning xatarli oqibatlarini kamaytirish usulidir. Shu bilan bir qatorda maxsus adabiyotlarda, rejalashtirish xavf-xatarga qarshi ko‘rash vositasi deb qaralmasligi lozim, - degan nuqtai nazar mavjud [2]. Ilmiy asoslangan rejalashtirish - noaniqlarni kamaytiruvchi ishonchli omil hisoblansa ham, eng yaxshi reja ham, ijtimoiy iqtisodiy vaziyatdan yuzaga keluvchi noaniqliklarning barcha unsurlarini o‘zida mujassamlashtira olmaydi.

Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish jarayonida yo‘qotishlar ham yuz berishi tabiiy. Shu sababdan, qishloq xo‘jaligida faoliyat olib boruvchi respondentlardan qishloq xo‘jaligida mahsulotlarni yo‘qotish jarayoni borasida qishloq xo‘jaligi sohasida faoliyat yurituvchi 327 respondentdan so‘rovnoma o‘tkazildi (1-jadval) [3].

1-jadval

Qishloq xo‘jaligida mahsulot yetishtirish davomida yuzaga keladigan mahsulotlar yo‘qotilishi darajasi

№	Mahsulotlar nomi	Yo‘qotishlar darajasi, %					
		0-1	2-3	4	5	6-10	11-15
1.	G‘alla	1	1	3	3	5	87
2.	Go‘sht (so‘yilgan vaznda)	69	17	9	4	1	0
3.	Sut va sut mahsulotlari	64	14	11	7	3	1
4.	Tuxum	59	17	9	7	6	2
5.	Kartoshka	94	4	2	0	0	0

6.	Meva	2	4	7	9	16	62
7.	Uzum	13	53	19	11	3	1
8.	Sabzavot va poliz ekinlari	6	9	61	17	5	2

Respondentlardan olingan so‘rovnoma natijasiga ko‘ra, ishtirokchilarning 87 foizi g‘alla mahsulotlari yetishtirish davomida 15 % gacha, 69 foizi go‘sht yetishtirishda 1 % gacha, 64 foizi sut yetishtirishda 1 % gacha, 59 foizi tuxum yetishtirishda 1 % gacha, 62 foizi mevalar yetishtirishda 15 % gacha, 53 foizi uzum yetishtirishda 3 % gacha, 61 foizi sabzavot va poliz ekinlari yetishtirishda 4 % gacha yo‘qotishlar bo‘lishini bildirishdi.

Yo‘qotishlar faqatgina mahsulot yetishtirish jarayonida emas, “daladan-dasturxongacha” jarayonda balki mahsulotni qayta ishlash, saqlash, transportirovka va sotish jarayonida hamda buzilish orqali ham yuz beradi [4, 5].

Bu ma’lumotlardan kelib chiqqan holda, qishloq xo‘jaligida real holatda qancha mahsulot ishlab chiqarish lozimligi aniqlandi.

2-jadval

Qoraqalpog‘iston Respublikasida aholini asosiy turdagi oziq-ovqat mahsulotlariga talab va taklif o‘rtasidagi munosabat holati tahlili

	Mahsulotlar turlari	2023-yil ming tonna		
		Mavjud talab	Taklif - ishlab chiqarilgan	Farqi, +/-
1.	G‘alla	598,2	111,2	-487,0
2.	Go‘sht (so‘yilgan vaznda)	138,0	120,5	-17,5
3.	Sut mahsulotlari	328,6	434	105,4
4.	Tuxum (mln. dona)	157,8	387	229,2
5.	Kartoshka	159,0	90,6	-68,4
6.	Meva	158,9	64,9	-94,0
7.	Uzum	757,0	11,5	-745,5
8.	Sabzavot va poliz ekinlari	819,9	488,1	-331,8

2-jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, Qoraqalpog‘iston Respublikasida aholini asosiy turdagi 8 ta oziq-ovqat mahsulotlariga talab va taklif o‘rtasidagi munosabat holati o‘rganilganida taqchillik: g‘alla yetishtirishda - 487,0 ming tonnani, go‘sht (so‘yilgan vaznda) – 17,5 ming tonnani, kartoshka – 68,4 ming tonnani, meva – 94,0 ming tonnani, uzum – 745,5 ming tonnani, sabzavot va poliz ekinlari – 331,8 ming tonnani tashkil etdi [6]. Respublikada sut va tuxum mahsulotlari ishlab chiqarish talabdan yuqoriligi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Сауханов Ж.К. Экологик танчлик шароитида чорвачиликда ишлаб чиқариш ва трансакция харажатлар. // ҚҚДУ Хабарномаси. -Нукус, 2019, №4. 41-46 б. (08.00.00 №26)

2.Сауханов Ж.К. Фермер хўжаликларининг трансакция харажатларини пасайтириш муаммолари. // Агроиқтисодиёт журнали. -Т., 2018, №9. 49-52 б. (08.00.00 №25)

3.Sauxanov J., Daniyarov S. Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligining hududiy oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashdagi o‘rni // Agroiqtisodiyot jurnali. -T., 2023, №1. 79-80 b.

4.Qalmuratov B.S. «Qurılısta menedjment» oqıw qollanba. // O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2020 yil 14 avgustdagi «418_267» sonli buyug‘i Tohskent «Innovastiyon Ziyo» 2021 184 b.

5.Утепбергенов А. А. Развитие инновационных процессов в сельском хозяйстве. // Развитие отраслей АПК на основе формирования эффективного механизма хозяйствования./ Сборник научных трудов III Международной научно-практической конференции. 17- ноябрь 2021г., г. Киров, Россия, 267-270 б.

6.Qoraqalpog‘iston Respublikasi statistika boshqarmasi ma’lumotlari - http://www.qrstat.uz/files/294/Demografiya/5295/Hududlar-boyicha-shahar-va-qishloq-aholisi-soni.xls